

ФЕНОМЕН ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В КОНТЕКСТІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА

У статті показаний зв'язок результатів творчості журналіста та загального рівня культури нації, здатності нації відновлювати і зберігати свою історичну пам'ять.

Ключові слова: журналістика, засоби масової інформації, історична пам'ять.

Актуальність цієї теми нині очевидна: однією з яскравих ознак сучасного духовного життя нашого суспільства є формування історичної пам'яті за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ). За останні роки проблеми історичної пам'яті стали об'єктом наукового дослідження відомих учених та публіцистів – Г. Грабовського, В. Карпенка, М. Мальованого, М. Поповича та інших.

В Україні відбувся поворот до пробудження історичного самоусвідомлення народу. Важливість освоєння власної історії усвідомлена суспільством. Ми є свідками й учасниками значних зусиль, спрямованих на розвиток і збагачення історичної пам'яті. Значущість цього очевидна для всіх. Сьогодні навіть незручно повторювати банальні твердження про важливість розвитку історичної пам'яті, про необхідність вивчення історії задля з'ясування глибинних причин нашого теперішнього стану. Через осмислення історії реалізується орієнтація особистості в соціальному просторі й часі, без чого неможливий розвиток повноцінної самосвідомості, а тим самим і ствердження людської гідності.

Якою ж є роль ЗМІ в процесі формування історичної пам'яті народу? Саме ЗМІ можуть доносити факти історії до широких мас. Недарма сьогодні і в медійних, і в наукових колах часто обговорюють таке поняття як «публічна історія».

Публічна історія – це історія, яка постає перед пересічним українцем завдяки зусиллям журналістів і редакторів. Читачеві чи глядачеві не потрібно тижнями сидіти в бібліотеці чи отримувати доступ до архівів: відкрив журнал, газету, послухав радіо, переглянув фільм чи телепрограму – дізнався про ті історичні факти, про які ні в школі, ні в університеті не розповідали, які забулися чи здавалися нецікавими. «Публічна історія, – пише В. Расевич, – це історія, що через технічну революцію в інформаційній сфері, надсучасні гаджети, прорив у кіно- та телевізійній індустрії, а також завдяки неймовірно швидкісній передачі даних в Інтернеті розкинула запилені бібліотечні та архівні полиці, товсті академічні фоліанти й увійшла у щоденне життя. Історія стала не лише захопливою, яскравою і кольоровою, а й доступною» [7]. Насправді, Друга світова війна, національно-визвольний рух і його герої, Голодомори, «засекречені» матеріали колишнього КДБ, патріотизм українців в АТО тощо –

матеріали про всі ці історичні події та факти буквально вже не сходять із газетних шпальт і впливають на формування світогляду наших співвітчизників.

Саме зусиллями публіцистів повертаються із забуття імена, події, цілі епохи, що донедавна були невідомі не лише широкому загалу читачів, а й фахівцям-історикам. Непоодинокі випадки, коли українці відкривають для себе особистості своїх співвітчизників, чий досягнення визнані світом і давно відомі далеко за межами України. Скажімо, ми таки багато нового дізнались про роль церкви в українській історії (завдяки Д. Степовику), про запорожців, козаччину, громадсько-політичних діячів – І. Мазепу й П. Орлика, М. Грушевського й В. Винниченка, Н. Махна й Степана Бандеру, про Голодомор початку 30-х років. Ми читаємо вірші В. Стуса та В. Симоненка і твори українців діаспори, доля яких занесла далеко за межі Батьківщини. Автор цих рядків доклав чималих зусиль для відродження пам'яті про таких видатних українців як М. Аркас, К. Осьмак і багатьох інших.

Спробуємо схематизувати різноманітні підходи журналістів до висвітлення фактів минулого.

Одні піддають рішучій критичній переоцінці наше нещодавнє минуле. На місце зафарбованої в рожеві тони картини історичного поступу України, що в «дружній» родині вільних народів крокувала до «світлого комуністичного майбуття», прийшло глибоко критичне осмислення трагічних сторінок нашої історії, де епоха застою змінювала період волюнтаризму, а він, в свою чергу, приходив на зміну кривавій епосі панування культу особи, що встановився після жорстоких розправ та несправедливостей різних років. Історія до 1 грудня 1991 року уявляється у вигляді довгої шеренги злочинів, що завели українське суспільство до глибокої кризи, вихід із якої можливий тільки через об'єктивне вивчення попередньої історії.

Друга тенденція, яка панує на сторінках газетних видань, спрямована на відтворення позитивних традицій вітчизняної історії як ґрунту для подальшого поступу на шляху утвердження вільної, незалежної України. Істотно новим тут є характер тієї традиції, що розглядається у спадковому зв'язку з сучасністю. Саме в межах цієї традиції інтенсивно публікуються матеріали про діяльність І. Мазепи, М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри, Н. Махна, діячів національного визвольного руху (УПА), українського руху шістдесятих років. При цьому фактуальний базис, на який спиралось попереднє бачення історії, поступово журналістами вилучається з актуального контексту, витісняється з пам'яті духовної культури.

Зрештою, третій підхід стверджує погляд на історію як на прогресивний процес (таких матеріалів обмаль). Він не обмежується ігноруванням попереднього фактуального базису, а переоцінює його з огляду на нове розуміння завдань, що вирішує українська нація.

Тепер відзначимо і проблеми, пов'язані з використанням у ЗМІ матеріалів на історичні теми. Перш за все, виклад складних для сприймання наукових проблем в публіцистичному, популярному напрямках часто призводить до спрощення.

По-друге, відкриваються великі спокуси маніпулювання історичними фактами. Вже цитований нами В. Расевич так описує спіраль «розкручування» популярних історичних фактів: «“Опублічнення” історії спричинило її інструменталізацію – історія стала інструментом політичних маніпуляцій, індоктринації та пропаганди. У ХХІ столітті ми є свідками, а подекуди, на жаль, учасниками того, як до воєн інформаційних чи економічних додалися історичні та політичні. В медіа з’являються тисячі документальних та художніх серіалів на історичну тематику – з підігнаними під один канон історичними інтерпретаціями; публіцистичні передачі з масою постановочних сцен; театр, пісні і навіть мультфільми – усе стає елементами цілеспрямованої історичної політики та війни пам’ятей» [7].

Нарешті, журналісти часто забувають про те, що формування історичної пам’яті – це не лише накопичення фактів. Велике значення має те, як оцінюються і переоцінюються ці факти та події. Те, що раніше було на вищому щаблі ієрархічної системи цінностей, насправді варте критики. І навпаки, явища, які згадувалися лише в негативних контекстах, мають право на об’єктивний аналіз. Крім того, потрібно враховувати той сенс, смисл, якого набувають оприлюднені факти історії для актуальної культури, загальне бачення історії. У цій царині одержані сучасними засобами масової інформації результати є надто скромними, про що можемо дорікнути журналістам.

Останнє, на чому варто зупинитися, аналізуючи проблемні моменти звертання засобів масової інформації до нашої минувшини: журналісти повинні чітко усвідомлювати, для чого вони пишуть на історичні теми і роблять їх доступними широкому загалу. Часто всі зусилля виявляються всього лише примітивним популяризаторством, яке не так сприяє відродженню справедливості, як пристосовує історичну спадщину до звичних соціальних кліше. У вивченні далекого і недалекого минулого ми маємо перейматися не стільки наслідками історичних явищ (хоч, звичайно, і ними), скільки причинами. Адже пошуки всіх наших бід тільки в зовнішніх обставинах не ведуть до критичного самоусвідомлення нації, а відтак, не мають користі для її майбутнього.

Якщо причини прорахунків, трагедій, що мали місце в історії, однозначно пов’язуються з дією представників «чужих», «ворожих» сил (капіталісти, масони, інородці, іновірці тощо), забезпечується статус абсолютного добра тій силі, з якою ідентифікує себе суб’єкт історичної пам’яті. На рівні національної свідомості це створює реальну загрозу втратити здатність до самокритики під час погляду на історію власного народу. Породжений суб’єктивним прагненням звеличити рідний народ, погляд цей обертається принизливим зображенням його у вигляді бездумного й пасивного бидла, з яким на власний розсуд сили зла творять все, що їм заманеться. Такий погляд неспроможний морально. Він породжує чужий культурі нігілізм та антиісторизм. Особистість, особливо – творча, яка думає про своє місце в світі й про особисту гідність, навпаки, виходить з того, що завжди є можливість самореалізації, що вона залежить лише від неї. Відзначимо, що саме такі журналістські матеріали, які не просто

описують історичні трагедії, а змушують замислитися над тим, чому вони стали можливими і як ми, українці, можемо їх не допустити в майбутньому, завжди викликають в суспільстві дискусію.

Аналізована нами тема має низку перспективних напрямків дослідження. Незважаючи на значні досягнення в цій сфері, а можливо, саме завдяки їм, проблема історичної пам'яті сучасної духовної культури, осмислення парадоксів, які трапляються в сфері журналістських історичних розслідувань і публікацій, вимагає більш уважного розгляду. Цей вид журналістської творчості потребує від публіцистів глибоких знань історії, минулого України. На жаль, є випадки неточного, необ'єктивного та несправедливого висвітлення історичних фактів.

Творчість журналіста як предмет філософського аналізу має тривалу історію, але традиційно досліджувалася без огляду на розуміння її як феномена культури майстра пера. Розглядаючи творчість журналіста як вияв родової сутності особистості, ми долаємо межі її розуміння лише як способу індивідуальної реалізації, вбачаючи в ній форму людського єднання, здійснювану кожним публіцистом, який береться висвітлювати тему історичної пам'яті, на рівнях моральному та професійному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко В. Г. Світогляд і художня творчість / Володимир Григорович Антоненко. – К. : Політвидав, 1996. – 124 с.
2. Бердяев Н. Философия свободного духа / Н. Бердяев. – М. : Республика, 1994. – 480 с.
3. Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцов; відповідальний за випуск Любомир Яцинич. – Дрогобич : Відродження, 1991. – 341 с.
4. Малахов В. А. Культура и человеческая ценность / В. А. Малахов. – К. : Наукова думка, 1984. – 41 с.
5. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій / В. А. Малахов. – К. : Либідь, 1996. – 302 с.
6. Мистецтво життєтворчості особистості. – К. : ІЗМН, 1997. – 124 с.
7. Расевич В. Публічна історія та медіа / Василь Расевич. – Режим доступу: <http://journalism.ucu.edu.ua/vstupnykam/chogo-mi-vchimo>
8. Романець В. Психологія творчості: навчальний посібник / В. Романець. – К. : Либідь, 2001. – 284 с.
9. Степовик Д. В. Релігії, культури і секти світу : посібник із релігієзнавства / Д. В. Степовик. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2005. – 232 с.

Жадько В. А. Феномен исторической памяти в контексте творческой деятельности журналиста.

В статті показана залежність результатів творчості журналіста від загального рівня культури нації, здатності нації відновлювати і зберігати свою історичну пам'ять.

Ключевые слова: журналістика, засоби масової інформації, історична пам'ять.

Zhadko V. The phenomenon of historical memory in the context of the creative activity of journalists.

The article shows how the results of Journalists dependent from the general level of culture of the nation, from the nation's ability to restore and preserve their historical memory.

Key words: journalism, media, historical memory.

УДК 070 : 821.161.2 (092) Олійник Б.

Н. М. СИДОРЕНКО

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри історії журналістики
КНУ імені Тараса Шевченка

БОРИС ОЛІЙНИК – ПОЕТ ІЗ ПУБЛІЦИСТИЧНИМ ВІДЧУТТЯМ СВІТУ

У статті розкриті сторінки творчої біографії Бориса Олійника, пов'язані з його редакторською і журналістською діяльністю. Названі часописи, з редакціями яких він співпрацював, основні публікації. Підкреслена значущість публіцистики письменника.

Ключові слова: публіцистика Бориса Олійника, редакторська і журналістська діяльність Бориса Олійника.

У 2015 році, 22 жовтня, відомий український поет і публіцист Борис Олійник відсвяткував своє 80-ліття. Низка заходів (зустрічі, урочистості, «літературні куточки», книжково-ілюстративні виставки, ювілейні «вечори» в школах, гімназіях, інститутах, бібліотеках) відбулися відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про відзначення 80-річчя з дня народження поета і громадського діяча Бориса Олійника» (17 вересня 2015 р.) [10]. Державний рівень шанування Героя України, академіка НАН України, голови Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, голови Фонду культури України підкреслювався масштабністю запланованих акцій (видання компакт-диска пісень на слова Б. Олійника у виконанні провідних артистів і музичних колективів нашої країни; вивчення патріотично-філософських творів митця старшокласниками і студентами навчальних закладів гуманітарного профілю; випуск серії конвертів і поштових марок на відзначення поета; проведення творчого вечора «За честь і лицарські права» в Національному театрі опери та балету ім. Т. Г. Шевченка).

Верховна Рада України також рекомендувала Державному комітету телебачення і радіомовлення України «забезпечити висвітлення в засобах масової інформації заходів, що проводитимуться у зв'язку з відзначенням 80-річчя з дня народження поета і громадського діяча Бориса Олійника» [10]. Телебачення й радіомовлення, загальнонаціональна та регіональна преса, мережеві видання й інформаційні агентства охоче відгукнулися на мистецьку подію: газети «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Вечірній Київ», «День», журнал «Золота пектораль», Укрінформ, світоглядний портал «Рідна країна», теле- і радіотрансляції зі святкування, інтерв'ю з літератором у програмі «Вечір з Миколою Княжицьким» [4; 8; 9; 3; 7 і т. д.] та інші масмедійні презентації гідно подавали образ людини, чие багатогранне життя й творчість уособлювали «епоху українського слова, епоху боротьби, величезних випробувань» (на цій

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ
ІМЕНІ АНДРІЯ МАЛИШКА
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ**

**ЖУРНАЛІСТИКА,
ВИДАВНИЧА СПРАВА,
РЕДАГУВАННЯ:
ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ»**

ВИПУСК V

**КИЇВ
ДП «Експрес-об'ява»
2015**

УДК 070 + 655] (066)
ББК 76.00_{я43} + 76.17_{я43}
Ж 92

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Висоцький Анатолій Васильович – доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Жадько Віктор Олексійович** – доктор філософських наук, професор, академік Академії вищої освіти України, завідувач кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Сидоренко Наталія Миколаївна** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри історії журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Дубецька Оксана Олександрівна** – кандидат наук із соціальних комунікацій, асистент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Куляс Павло Петрович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Марків Олександра Тимофіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Харчук Олена Василівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Харитоненко Олена Іванівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Чепуренко Яна Олексіївна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; **Шпак Віктор Іванович** – кандидат історичних наук, професор кафедри журналістики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

РЕЦЕНЗЕНТИ

Карпенко Віталій Опанасович – доктор суспільно-економічних наук Українського Вільного Університету (Мюнхен), професор, завідувач кафедри журналістики Університету «Україна»; **Поплавська Наталія Миколаївна** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ДРУКУ

кафедрою журналістики НПУ імені М. П. Драгоманова.
Протокол засідання кафедри № 3 від 31 листопада 2015

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні Вченої Ради Інституту української філології та літературної творчості
імені Андрія Малишка НПУ імені М. П. Драгоманова.
Протокол засідання №2 від 23 грудня 2015

Ж 92 Журналістика, видавнича справа, редагування: вчора, сьогодні, завтра : збірник наукових праць «Актуальні проблеми теорії соціальних комунікацій». Випуск V. – К. : ДП«Експрес-об'ява», 2015. – 96 с.

ISBN 978-966-97450-8-8

У статтях викладачів кафедри журналістики НПУ імені М. П. Драгоманова проаналізовані актуальні проблеми теорії журналістики, видавничого бізнесу, літературного редагування, розглянуто також питання типології видань та особливості редагування видань різних видів і творів різних жанрів. Збірник призначений фахівцям у галузях журналістики, видавничої справи, редагування.

УДК 070 + 655] (066)
ББК 76.00_{я43} + 76.17_{я43}

ISBN 978-966-97450-8-8

© Інститут української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка, 2015
© ДП «Експрес-об'ява», 2015

ЗМІСТ

Жадько В. О. Феномен історичної пам'яті в контексті творчої діяльності журналіста....	4
Сидоренко Н. М. Борис Олійник – поет із публіцистичним відчуттям світу.....	8
Дубецька О. О. Рейтинги дитячої періодики у світі.....	13
Куляс П. П. Редакторське чуття мови і мовна мода.....	19
Марків О. Т. Блог як засіб маніпулювання і протидії маніпулятивним впливам в умовах інформаційних війн.....	26
Полтавець Ю. С. Змістові та мовностилістичні особливості видавничих анотацій до сучасних дитячих книжкових видань.....	33
Савенкова Л. В. Вільний доступ як прогресивна форма організації фонду університетської бібліотеки.....	40
Харитоненко О. І. Тематична структура і засоби тематичного планування номера сучасних громадсько-політичних газет.....	46
Чепуренко Я. О. Типологічний та змістовий аналіз науково-інформаційного видання: до постановки питання.....	61
Шевчук С. В. Системи організації як компоненти інформаційної архітектури онлайн ЗМІ.....	68
Шпак В. І. Світовий досвід розбудови видавничої галузі.....	75